

УДК 123.456:789

О.С. СИРОТІН,

*викладач кафедри англійської філології Національного університету
біоресурсів і природокористування України (м. Київ)*

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ У США

У статті висвітлено питання підготовки викладачів вищої школи у США. Здійснено аналіз тенденцій у сфері підготовки та підвищення кваліфікації викладачів вищої школи. Розглянуто зміни в парадигмі підготовки кадрів для викладання у вищій школі.

Ключові слова: викладач вищої школи, реформування вищої освіти, підвищення якості освіти, професійний розвиток.

Актуальність. Сьогодні однією з найсуттєвіших є проблема підготовки спеціалістів з вищою освітою для різних галузей. На нашу думку, ефективність їхньої діяльності безпосередньо залежить від компетентності викладачів, які забезпечують навчальний процес у вищій школі.

Дослідження останніх десятиліть ХХ ст. у галузі педагогіки вищої школи показали, що до навчального процесу ВНЗ залучали близько 74% фахівців без педагогічного досвіду у тій чи іншій галузі спеціальної діяльності. Як правило, більшість з них не мала педагогічної освіти і не володіла методикою навчання дисципліни і, як наслідок, здійснювала свою викладацьку діяльність на ситуативно-творчому рівні. І лише невелика кількість викладачів володіли концептуально-творчим стилем діяльності і на цій основі здатні були не тільки якісно реалізовувати дидактичні завдання навчального процесу, але й впливати на його виховну складову. Ситуація, коли на викладацьку роботу до ВНЗ приходять фахівці, що проявили себе в тій чи іншій науковій діяльності, спостерігається і донині.

Досі не було концептуально обґрунтованої, відпрацьованої й ефективної системи підготовки викладачів ВНЗ. Вищі педагогічні навчальні заклади готують учителів для шкіл або середніх спеціальних навчальних закладів. Аспірантура та докторантура приділяють основну увагу дослідницькій діяльності аспірантів і докторантів. Курси, факультети та інститути підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ спрямовані на розвиток умінь і навичок або в галузі дисциплін, що викладаються, або у сфері інформаційних технологій. Нові пріоритети в освіті зумовили об'єктивну необхідність у спеціальній професійній підготовці викладачів для роботи у вищій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Було досліджено наукові праці зарубіжних фахівців у цій галузі (Ф. Боббіта, Н. Еванса, У. Чартерса, Р. Тайлера, М. Джонсона, Д. Дундерштадта, В. Херріка, Х. Таба, Ф. Фенікса, Р. Зейса, Я. Пелікена).

Вивчення спеціальної літератури дає підстави стверджувати те, що ця проблема набула актуальності у 90-ті роки ХХ ст., коли в суспільстві виникло інформаційне середовище. Особливо вона загострилася в останнє десятиліття, коли зміст вищої освіти багатьох країн був зорієнтований на педагогічну складову діяльності викладача. Важливим є і той факт, що підвищення інтересу до підготовки викладачів вищих навчальних закладів, створення відповідних органів і програм спостерігалось майже одночасно у всіх країнах світу, зокрема і в США.

Мета статті полягає у дослідженні досвіду підготовки викладачів вищої школи у США.

Основною формою підготовки викладачів для закладів вищої освіти у США, як і в більшості інших країн, є аспірантура (або подібні форми) і система післядипломної освіти.

Американська система вищої освіти є треступеневою: перший ступінь завершується отриманням ступеня бакалавра, другий – майстра (магістра) і третій – доктора наук, що іменується латинським терміном *Philosophia Doctore (PhD)*.

Навчання для отримання ступеня бакалавра є базовою вищою освітою і здійснюється в коледжі. Як правило, воно триває чотири роки, або 8–12 семестрів, залежно від кількості кредитів (обов'язкових курсів), необхідних для отримання ступеня бакалавра з тієї чи іншої дисципліни. Для більшості студентів навчання у ВНЗ закінчується з отриманням цього ступеня. Лише близько 15–20% студентів продовжують своє навчання в магістратурі, і тільки 5–7% з них вступають до аспірантури, після закінчення якої їм присвоюється ступінь PhD, або доктора наук. Щоб навчатися на майстра, формально студент повинен пройти через таку ж процедуру вступу, як і при вступі до коледжу. Він повинен скласти тест, розрахований на вступників так званої *graduate school* (аспірантури). Мета цього етапу навчання – прищепити студентам навички дослідницької роботи, навчити їх мислити аналітично, творчо підходити до вирішення наукового завдання. Це своєрідний досвід, який отримують студенти, працюючи у студентських лабораторіях, конструкторських бюро, в процесі написання наукових доповідей та статей, тобто будучи залученими до активної дослідницької діяльності під керівництвом професора-ментора. Водночас майбутні магістри зобов'язані вивчити певну кількість курсів, в основному в межах своєї спеціалізації. Навчання на майстра триває, як правило, два роки; щоб отримати ступінь доктора наук (PhD), студент повинен провчитися ще три роки.

Щоб не було різночитань, відразу зазначимо, що в США, на відміну від ряду європейських країн, є тільки один науковий ступінь – докторський. По суті, він відповідає нашому ступеню кандидата наук і присвоюється після закінчення аспірантури та подання тексту дисертації. Процедура захисту принципово відрізняється від тієї, яка прийнята в Україні. Вона швидше нагадує наш захист диплома або курсової роботи на старших курсах і відбувається перед комісією, яка складається з чотирьох осіб: наукового керівника аспіранта і трьох інших професорів тієї кафедри, за профілем якої виконано роботу. Жодних зовнішніх відгуків на роботу не потрібно. Правда, результати, отримані в дисертації, як правило, мають бути опубліковані в наукових статтях та апробовані у виступах на наукових конференціях.

Цікава особливість США полягає в тому, що особи, які отримали PhD, йдуть працювати на підприємства, фірми, в дослідні лабораторії за межами університетів. Тільки 2–3% з них залишаються в університетах або отримують посади в інших академічних центрах (національних лабораторіях, інститутах, наукових агентствах тощо).

Історично склалося так, що у кар'єрі викладача вищої школи США довгий час головним напрямом діяльності була наукова робота, а не власне викладання; академічне визнання, фінансові винагороди, просування кар'єрними сходами насамперед залежали не від якості викладання або процесу організації навчального процесу, а від наукових досягнень. З часом американські педагоги визнали необхідність змін у парадигмі підготовки майбутніх викладачів ВНЗ. Американський дослідник Ярослав Пелікен зазначає, що, очевидно, логічним було б те, щоб сфера наукових досліджень і викладання розвивалися паралельно, в одних і тих самих закладах, одними і тими самими людьми [4]. У 1996 р. Національна наукова рада (США) рекомендувала визнати, що інтеграція наукових досліджень і освіти є національним інтересом, вона має стати національною метою [2].

Зміна у системі підготовки кадрів для вищої школи зумовлена реформою вищої освіти, яка розпочалася у 80-х і продовжилася у 90-х роках минулого століття. У 80-ті роки було внесено низку законодавчих змін у систему вищої освіти США. Найбільше дискусій при цьому викликало не питання якості професійної підготовки спеціалістів, а проблеми розподілу та витрат бюджетного та позабюджетного фінансування вищої освіти. При цьому політики і законодавці надали вищим навчальним закладам право самостійно вирішувати проблеми стандартів, якості, змісту і методів навчання для отримання вищої освіти [3].

Економічний спад кінця 80-х – початку 90-х років ХХ ст. змусив федеральний уряд та уряди штатів відкласти нові ініціативи з підвищення якості вищої освіти США. Так, на почат-

ку 1990-х років було винесено на розгляд політиків і законодавців такі питання вищої освіти:

- професорсько-викладацький склад витрачав більше часу на публікації, ніж на викладацьку діяльність;
- навантаження професорсько-викладацького складу та його увага до навчального процесу у вищому навчальному закладі;
- федеральні органи та відповідні установи штатів з наглядом за використанням бюджетних і позабюджетних асигнувань звертали увагу на найбільш актуальні дослідження і значне спрямування діяльності викладачів ВНЗ на навчальний процес (традиційно переважна більшість ВНЗ повинна вчити та виховувати, і тільки деякі вищі навчальні заклади, що мають необхідний потенціал, залучаються до серйозних досліджень) [3].

- наявність досліджень психологів і педагогів про особливості процесу навчання: у цих працях визначено, що ефективне навчання вимагає спеціальної підготовки викладачів.

Нові соціальні потреби, економічні зв'язки країн та використання сучасних технологій привели до значних змін у секторі вищої освіти. Отже, на початку 90-х років минулого століття у багатьох розвинених країнах світу, зокрема й у США, було зроблено перші кроки до глобальних знань і «наукової» індустрії, коли у діяльності вищих традиційних академічних закладів значну роль почали відігравати методи і принципи інтенсифікації знань, зокрема такі, як телекомунікації, інформаційні технології тощо. Студенти «інформаційної епохи» вимагають змін у методах навчання, надаючи перевагу інтерактивному навчання у співпраці. І, як зазначає Джеймс Дудерштадт, нині вже існують нові форми навчання: асинхронне навчання (навчання будь-коли і будь-де). Отже, мета суспільства безперервної освіти – щоб люди постійно були залучені до навчання і набуття знань [1]. Проте, незважаючи на появу нових навчальних технологій, форм навчання, головним академічним джерелом в університеті залишається професорсько-викладацький склад. Саме від цих людей значною мірою залежить якість академічних знань студентів. Тому на початку 90-х років минулого століття у багатьох країнах, зокрема у США, набуло актуальності питання про зміни у парадигмі підготовки кадрів для викладання у вищій школі, створення нових програм підготовки й акредитації науково-педагогічного складу, заснування закладів, які готують кадри для вищої школи. У цей же час у США запровадили нову програму підготовки майбутніх викладачів ВНЗ під назвою «Preparing Future Faculty» (PFF), яка нині є національною.

Основна мета цієї програми – підвищення якості освіти на основі підготовки нового покоління викладачів. Ця програма спрямована на активізацію підготовки викладачів саме у дослідницьких університетах з числа тих студентів, які досягли певних успіхів у наукових дослідженнях [5].

Одним з показників, які дають змогу робити висновки про популярність і вплив PFF на освіту, є різноманітність університетів та дисциплін, які беруть у ній участь. Отже, провідні університети США створюють нову модель підготовки майбутніх докторів наук, підвищуючи значення підготовки викладачів для вищої школи і пробуджуючи інтерес до академічної кар'єри у студентів.

Другий напрям підготовки кадрів для викладання у вищій школі – це робота з новими викладачами. Практично у всіх університетах в тій чи іншій формі проводяться семінари або майстерні, які допомагають викладачеві увійти в освітнє співтовариство свого університету, ознайомитися з обов'язками і різними видами діяльності в університеті, це допомагає викладачам у побудові кар'єри.

Для цих цілей створюються спеціальні адміністративні одиниці, які мають різні назви: Center for Faculty and Staff Development, Center for Instructional Development, Center for Instructional Development and Research, Center for Teaching and Learning і подібні. Їхні функції можуть де в чому відрізнятися, але мета спільна – підвищення якості викладання та навчання.

Так, у США існують найрізноманітніші форми підвищення кваліфікації викладачів: денні, вечірні, заочні, суботні, недільні курси, що діють при консультативних фірмах або наукових центрах, в яких є програми з теоретичним або практичним нахилом. Багато американських ВНЗ координують роботу так званих літніх шкіл, які пропонують очні курси інтенсивної підготовки тривалістю від 1–2 тижнів до 3 місяців.

Найбільш яскравий приклад – це організація короткострокових (тижневих або дво-тижневих) курсів перед початком семестру. Їх основна ідея полягає в негайній апробації вивченого на курсах у практичній роботі. Також активно використовуються форми індивідуального консультування діяльності молодих викладачів; тренінгів та практичних занять. За допомогою подібних форм відпрацьовуються конкретні практичні вміння та навички, які будуть необхідні слухачам у викладацькій діяльності.

У сфері підвищення кваліфікації викладачів вищої школи спостерігаються певні зміни розвитку педагогічної компетентності. На зміну центрам «вдосконалення викладання», «підвищення кваліфікації викладачів» приходять «програми вдосконалення викладання і навчання». Абсолютно очевидна практична орієнтація системи підготовки та підвищення кваліфікації викладачів вищих освітніх закладів у США.

Отже, навіть короткий аналіз тенденцій у сфері підготовки та підвищення кваліфікації викладача вищої школи в університетах США дає змогу зробити такі висновки:

– університети із самого початку не передбачали підготовку за педагогічними спеціальностями викладачів вищої школи США;

– такі питання, як виконання викладацьких обов'язків, професійна компетентність професорсько-викладацького складу стали актуальними як ніколи до цього у багатьох розвинутих країнах світу, зокрема і у США, у 90-ті роки ХХ ст., що, у свою чергу, зумовило створення унікальних закладів і програм з підготовки і професійного розвитку викладачів ВНЗ;

– основною формою підготовки викладачів ВНЗ є аспірантура (або подібні форми) і система післядипломної освіти. Однак у сфері підвищення кваліфікації викладачів вищої школи фіксуються певні зміни інституціалізованої форми розвитку педагогічної компетентності;

– попри значне різноманіття форм перепідготовки викладачів, спостерігається тенденція до впорядкування системи підготовки викладачів ВНЗ. Хоча провідною формою залишається аспірантура, конкуренцію їй складають професійні школи і професійні об'єднання. Різні нетрадиційні установи (курси, центри, слухання на фірмах і організаціях) пропонують велику кількість освітніх послуг, проте їхній рейтинг набагато нижчий.

Актуальними перспективами подальших досліджень є вивчення досвіду професійної підготовки викладачів аграрного профілю у системі вищої освіти США.

Список використаних джерел

1. Duderstadt J.J. Preparing future faculty for future universities / J.J. Duderstadt // *Liberal Education*. – 2001. – Vol. 87. – № 2. – P. 24–31.
2. National Science Board. *Science and indicators*. – Washington, D C: National Science Foundation, 1996.
3. Peliken J. *The idea of the university: A re-examination* / J. Peliken. – New Haven: Yale University Press, 1992.
4. Романовський О.О. Хроніка вищої освіти США (на прикладі діяльності державних і недержавних закладів) / О.О. Романовський. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1997. – 78 с.
5. *The Preparing Future Faculty Program. Brochure, 2004* [Electronic resource]. Available at: www.preparing_faculty.org/Brochure.pdf

References

1. Duderstadt, J.J. (2001). *Preparing future faculty for future universities Liberal Education*. Vol. 87. No. 2, pp. 24-31.
2. National Science Board. *Science and indicators*. Washington, DC: National Science Foundation, 1996.
3. Peliken, J. (1992). *The idea of the university: A re-examination*. New Haven: Yale University Press.
4. Romanovskyy, O.O. (1997). *Khronika vyshchoyi osvity SSHA (na prykladi diyalnosti derzhavnykh i nederzhavnykh zakladiv)* [US Chronicle of Higher Education (the example of public and private institutions)]. Kyiv. NPU im. M.P. Drahomanova. 78 p. (In Ukrainian).

5. The Preparing Future Faculty Program. Brochure, (2004). Availavle at: www.preparing_faculty.org/Brochure.pdf.

В статье освещены вопросы подготовки преподавателей высшей школы в США. Осуществлен анализ тенденций в сфере подготовки и повышения квалификации преподавателей высшей школы. Рассмотрены изменения в парадигме подготовки кадров для преподавания в высшей школе.

Ключевые слова: преподаватель высшей школы, реформирование высшего образования, профессиональное развитие.

The article deals with training faculty in the United States. The analysis of trends in the field of training and professional development of faculty is made. The changes in the paradigm of preparing faculty in higher education are considered.

Key words: teacher of high school, higher education reform, improving the quality of education and professional development.

Одержано 10.12.2015.